

برنام پروردگار میتا

سرمایه انسانی اشتغال پذیری

مبانی نظری و کاربردش برای رشته ادبیات فارسی

از مجموعه پژوهش‌های «طرح جامع اعتلای علوم انسانی معطوف به پیشرفت کشور»

یعقوب انتظاری

(دانشیار مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی)

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

تهران ۱۴۰۰

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

فروشگاه کتاب: خیابان کریم‌خان‌زند، بین قرنی و ایرانشهر، پلاک ۱۷۶ تلفن: ۸۸۳۱۷۱۹۲

سرمایه انسانی اشتغال پذیری

مبانی نظری و کاربردش برای رشته ادبیات فارسی

مؤلف: یعقوب انتظاری

مدیر انتشارات: یدالله رفیعی

مدیر تولید و نظارت: سیدمحمدحسین محمدی

ویراستار صوری: زهره خرمایی

صفحه‌آرا: جابر شیخ محمدی

طراح جلد: فرزاد جلیلیان

مسئول فنی: عرفان بهاردوست

چاپ اول: ۱۴۰۰

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

چاپ و صحافی: سفیر اردهال

قیمت: ۸۳۰۰۰ تومان

حق چاپ برای پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی محفوظ است.

سرشناسه: انتظاری، یعقوب، ۱۳۴۶ -

عنوان و نام پدیدآور: سرمایه انسانی اشتغال‌پذیری: مبانی نظری و کاربردش برای رشته

ادبیات فارسی / یعقوب انتظاری؛ ویراستار صوری زهره خرمایی.

مشخصات نشر: تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، ۱۴۰۰.

مشخصات ظاهری: ۳۷۷ص: جدول؛ ۱۴/۵×۲۱/۵ س.م.

فروست: ...مجموعه پروژه‌های " طرح جامع اعتلای علوم انسانی "

شابک: 978-622-6304-98-6

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

یادداشت: ص.ع. به انگلیسی: . . . Yaqhoub Entezari. Employability human capital.

یادداشت: کتابنامه: ص. [۳۳۹] - ۳۷۷.

موضوع: سرمایه انسانی، موضوع: Human capital

موضوع: اشتغال‌پذیری، موضوع: Employability

موضوع: دانشگاه‌ها و مدارس عالی -- فارغ‌التحصیلان -- اشتغال

موضوع: College graduates – Employment

شناسه افزوده: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی

شناسه افزوده: Institute of Humanities and Social Studies

رده بندی کنگره: HD۴۹۰۴/۷

رده بندی دیویی: ۶۵۸/۳۰۱

شماره کتابشناسی ملی: ۷۵۸۴۵۹۲

وضعیت رکورد: فیبا

فهرست مطالب

۱۵	سخن پژوهشگاه
۲۱	مقدمه
فصل اول: کلیات	
۲۵	۱.۱ مقدمه
۲۵	۲.۱ مسئله اشتغال دانش‌آموختگان آموزش عالی
۲۵	۲.۱.۱ مسئله عام اشتغال دانش‌آموختگان آموزش عالی
۲۹	۲.۲.۱ مسئله خاص اشتغال دانش‌آموختگان ادبیات فارسی
۳۱	۳.۱ پرسش‌های تحقیق
۳۲	۴.۱ اهمیت و ضرورت تحقیق در چهارچوب طرح اعتلا
۳۳	۵.۱ اهداف تحقیق
۳۴	۶.۱ مراحل تحقیق
۳۶	۷.۱ روش جمع‌آوری داده‌ها و اطلاعات
۳۷	۸.۱ جامعه و نمونه آماری
۴۰	۹.۱ پیشینه پژوهشی مؤلف در رابطه با موضوع
فصل دوم: مؤلفه‌های بنیادی سرمایه انسانی	
۴۷	۱.۲ مقدمه
۴۷	۲.۲ تاریخچه ظهور و گسترش نظریه سرمایه انسانی
۵۲	۳.۲ نقدی بر مفهوم کلاسیک سرمایه انسانی

۴ سرمایه انسانی اشتغال‌پذیری

۵۴	۴.۲ بازتعریف مفهوم سرمایه انسانی
۵۷	۵.۲ مؤلفه‌های بنیادی سرمایه انسانی
۶۵	۶.۲ روابط مؤلفه‌های سرمایه انسانی
۶۷	۷.۲ انواع سرمایه انسانی
۶۸	۱.۷.۲ سرمایه انسانی نوآورانه
۶۹	۲.۷.۲ سرمایه انسانی کارآفرینی
۷۲	۳.۷.۲ سرمایه انسانی علمی و فنی
۷۵	۴.۷.۲ سرمایه انسانی راهبردی

فصل سوم: سرمایه انسانی اشتغال‌پذیری

۷۷	۱.۳ مقدمه
۷۷	۲.۳ مفهوم اشتغال‌پذیری
۸۱	۳.۳ تحولات مطالعات اشتغال‌پذیری
۸۳	۴.۳ سرمایه انسانی و اشتغال‌پذیری
۸۴	۱.۴.۳ مهارت‌های اشتغال‌پذیری
۹۴	۲.۴.۳ شایستگی‌های اشتغال‌پذیری
۹۹	۵.۳ سرمایه انسانی اشتغال‌پذیری برای اقتصاد دانش‌بنیان
۱۰۸	۶.۳ ارزیابی سرمایه انسانی اشتغال‌پذیری
۱۱۰	۱.۶.۳ ارزیابی دانش‌آموختگان از سرمایه انسانی اشتغال‌پذیری
۱۱۷	۲.۶.۳ ارزیابی اعضای هیئت علمی مهارت‌های دانش‌آموختگان
۱۱۹	۷.۳ تحصیلات تکمیلی و توسعه سرمایه انسانی اشتغال‌پذیری
۱۲۳	۸.۳ ارزیابی رشته‌های تحصیلی و برنامه‌های درسی براساس سرمایه انسانی اشتغال‌پذیری
۱۲۵	۹.۳ تجربه کاری، فعالیت‌های فوق برنامه و پیامدهای شغلی
۱۲۶	۱۰.۳ فهرست نهایی سرمایه انسانی اشتغال‌پذیری برای دانش‌آموختگان ادبیات فارسی

فصل چهارم: بازار خدمات آموزش عالی رشته ادبیات فارسی

۱۳۲	۱.۴ مقدمه
۱۳۲	۲.۴ توسعه سرمایه انسانی به مثابه هدف آموزش عالی
۱۳۵	۳.۴ تغییر و تحول در رشته زبان و ادبیات فارسی
۱۳۹	۴.۴ عرضه خدمات آموزش عالی در رشته ادبیات فارسی
۱۳۹	۱.۴.۴ تاریخچه عرضه خدمات آموزش عالی در رشته ادبیات فارسی
۱۴۴	۲.۴.۴ وضعیت عرضه خدمات آموزش عالی توسط دانشکده های ادبیات
۱۴۶	۵.۴ تقاضای خدمات آموزش عالی در رشته ادبیات فارسی
۱۴۸	۱.۵.۴ مطالعات در رابطه با تقاضای آموزش عالی
۱۵۱	۲.۵.۴ وضعیت تقاضای تحصیل در رشته ادبیات فارسی
۱۵۳	۶.۴ عرضه و تقاضای نیروی کار با مدرک رشته زبان و ادبیات فارسی
۱۵۳	۱.۶.۴ ورود نیروی کار جدید به بازار در رشته زبان و ادبیات فارسی
۱۵۵	۲.۶.۴ وجود نیروی کار بالقوه در رشته زبان و ادبیات فارسی
۱۵۶	۷.۴ وضعیت عرضه مهارت توسط دانشکده های ادبیات
۱۵۷	۱.۷.۴ مهارت هایی که دانش آموختگان از دانشکده ها یاد گرفته اند
۱۵۸	۲.۷.۴ صلاحیت هایی که در شغل های مربوطه مورد نیاز است.
۱۵۹	۳.۷.۴ تفاوت مهارت های کسب شده و صلاحیت های مورد نیاز

فصل پنجم: بازار کار دانش آموختگان رشته ادبیات فارسی

۱۶۱	۱.۵ مقدمه
۱۶۲	۲.۵ عرضه کار و سرمایه انسانی
۱۶۳	۳.۵ مهارت های اشتغال پذیری از چشم انداز کارفرمایان
۱۶۷	۴.۵ تعداد دانش آموختگان رشته ادبیات فارسی
۱۶۹	۵.۵ سطح مهارت هایی که دانش آموختگان ادبیات کسب کرده اند (موجودی سرمایه انسانی)
۱۷۱	۶.۵ چگونگی جست و جوی شغل توسط دانش آموختگان رشته ادبیات

۶ سرمایه انسانی اشتغال‌پذیری

- ۱۷۲ ۱.۶.۵ مدت زمان جست‌وجوی شغل و فاصله زمانی اشتغال
- ۱۷۲ ۲.۶.۵ تعداد مصاحبه‌های شغلی
- ۱۷۳ ۳.۶.۵ تغییر شغل و علت آن
- ۱۷۳ ۴.۶.۵ مشکلات پیدا کردن شغل
- ۱۷۴ ۷.۵ تقاضا برای کار و سرمایه انسانی دانش‌آموختگان رشته ادبیات فارسی
- ۱۷۴ ۱.۷.۵ شغل‌های مناسب رشته ادبیات فارسی
- ۱۸۰ ۲.۷.۵ صنایع اشتغال دانش‌آموختگان رشته ادبیات فارسی
- ۱۸۶ ۳.۷.۵ بخش‌هایی که دانش‌آموختگان ادبیات خواهان اشتغال در آن‌ها هستند
- ۱۸۸ ۴.۷.۵ میزان تأثیر دانش و مهارت‌های کسب‌شده در عملکرد شغلی
- ۱۸۹ ۵.۷.۵ شغل‌هایی که دانش‌آموختگان ادبیات در آن‌ها شاغل‌اند
- ۱۹۰ ۸.۵ مطالعات مربوط به اشتغال دانش‌آموختگان آموزش عالی
- ۲۰۹ ۹.۵ منافع اجتماعی و اقتصادی دانش‌آموختگان رشته‌های علوم اجتماعی
- فصل ششم: هماهنگی بازارهای آموزش عالی و کار دانش‌آموختگان رشته ادبیات فارسی
- ۲۱۱ ۱.۶ مقدمه
- ۲۱۱ ۲.۶ چهارچوب مفهومی هماهنگی بازارها
- ۲۱۵ ۳.۶ عدم تطبیق سرمایه انسانی کسب‌شده با سرمایه انسانی مورد نیاز شغل‌ها
- ۲۱۸ ۴.۶ وضعیت اشتغال دانش‌آموختگان رشته ادبیات فارسی
- ۲۱۸ ۱.۴.۶ نسبت اشتغال در گرایش‌های مختلف رشته ادبیات فارسی
- ۲۲۰ ۲.۴.۶ نسبت اشتغال در رشته ادبیات فارسی بر حسب استان
- ۲۲۳ ۳.۴.۶ نسبت اشتغال در رشته آموزش ادبیات فارسی
- ۲۲۴ ۴.۴.۶ نسبت اشتغال در رشته تربیت معلم و دبیری
- ۲۲۶ ۵.۴.۶ نسبت اشتغال در رشته زبان‌شناسی
- ۲۲۸ ۶.۴.۶ نسبت اشتغال در ادبیات فارسی بر حسب دانشگاه
- ۲۳۸ ۷.۴.۶ نسبت اشتغال در گرایش ادبیات تطبیقی
- ۲۴۱ ۸.۴.۶ نسبت اشتغال در گرایش ادبیات داستانی، عرفانی و ادبیات کودک

فهرست مطالب ۷

۲۴۴	۹.۴.۶ نسبت اشتغال درگرایش مقاومت و پایداری
۲۴۶	۱۰.۴.۶ خلاصه وضعیت نسبت اشتغال دانش‌آموختگان ادبیات
۲۴۷	۵.۶ وضعیت بیکاری دانش‌آموختگان رشته ادبیات
۲۴۷	۱.۵.۶ سطح بیکاری دانش‌آموختگان ادبیات فارسی
۲۴۸	۲.۵.۶ علل بیکاری دانش‌آموختگان ادبیات
۲۴۹	۳.۵.۶ علل عدم استخدام دانش‌آموختگان ادبیات
۲۵۰	۶.۶ اقدامات لازم برای ارتقای فرصت‌های شغلی دانش‌آموختگان ادبیات فارسی

فصل هفتم: تحلیل تجربی محتوای سرمایه انسانی رشته ادبیات فارسی

۲۵۴	۱.۷ مقدمه
۲۵۴	۲.۷ تحلیل ساختاری رابطه بین مؤلفه‌های سرمایه انسانی
۲۶۲	۳.۷ یافته‌های تحلیل رابطه بین مؤلفه‌های سرمایه انسانی دانش‌آموختگان
۲۶۳	۱.۳.۷ ضریب تعیین
۲۶۵	۲.۳.۷ ضرایب مدل
۲۷۰	۴.۷ جمع‌بندی
۲۷۱	۵.۷ نتیجه‌گیری

فصل هشتم: تحلیل شکاف عرضه و تقاضای سرمایه انسانی دانش‌آموختگان رشته ادبیات فارسی

۲۷۴	۱.۸ مقدمه
۲۷۴	۲.۸ نکات فراپرسش‌نامه
۲۷۹	۳.۸ اطلاعات عمومی
۲۷۹	۴.۸ متوسط نمره مشخصه‌های شخصیتی
۲۸۲	۵.۸ دانش و بینش
۲۸۵	۶.۸ نگرش و گرایش فردی
۲۸۸	۷.۸ توانش (مهارت‌های) ارتباطی
۲۹۱	۸.۸ مهارت‌های مدیریتی و سازمان‌دهی

۸ سرمایه انسانی اشتغال پذیری

- ۲۹۴ ۹. مهارت های کارگروهی وفردی
۲۹۷ ۱۰. مهارت های عملیاتی
۳۰۲ ۱۱. مقایسه میانگین نمره های داده شده توسط دانش آموختگان و کارفرمایان

فصل نهم: جمع بندی، نتیجه گیری و پیشنهادها

- ۳۱۰ ۱.۹ مقدمه
۳۱۰ ۲.۹ جمع بندی مبانی نظری
۳۱۳ ۳.۹ تحلیل پسین: مسئله
۳۱۹ ۴.۹ تحلیل راه حل ها
۳۲۱ ۵.۹ نتیجه حاصل از تحلیل رابطه مؤلفه های سرمایه انسانی
۳۲۴ ۶.۹ پیشنهاد های سیاستی
۳۲۴ ۱.۶.۹ هماهنگی عرضه و تقاضا
۳۲۵ ۲.۶.۹ تقویت نقش آموزش ضمن خدمت و یادگیری مبتنی بر کار
۳۲۵ ۳.۶.۹ ترویج پویایی نیروی کار
۳۲۶ ۴.۶.۹ توسعه یادگیری طول عمر
۳۳۹ کتاب شناسی
۳۳۹ منابع فارسی
۳۴۱ منابع انگلیسی

فهرست شکل‌ها، جدول‌ها و نمودارها

۲۶	جدول ۱.۱: نرخ بیکاری نیروی انسانی در بعضی از کشورها برحسب آموزش در ۲۰۱۶
۳۰	شکل ۱.۱: تطبیق و عدم تطبیق مهارت در اقتصاد آموزش عالی
۳۵	شکل ۲.۱: مراحل اجرای طرح
۳۶	جدول ۲.۱: روش جمع‌آوری داده‌ها و اطلاعات
۳۷	جدول ۳.۱: رویکردهای تحلیل داده‌ها و اطلاعات
۳۷	جدول ۴.۱: جامعه آماری و نمونه‌گیری
۳۹	جدول ۵.۱: تعداد دانش‌آموختگان از رشته زبان و ادبیات فارسی مقطع کارشناسی
۴۲	جدول ۶.۱: اختلاف نظر کارفرمایان از دانش‌آموختگان دانشگاه صنعتی شریف
۵۸	جدول ۱.۲: فرایندها و قابلیت‌های اکوسیستم فردی سرمایه انسانی
۶۷	شکل ۱.۲: چهارچوب مفهومی اکوسیستم فردی سرمایه انسانی
۸۲	جدول ۱.۳: نسخه‌های مختلف ادبیات و مفهوم اشتغال‌پذیری
۸۴	شکل ۱.۳: جایگاه سرمایه انسانی اشتغال‌پذیری در ادبیات بازار کار
۸۶	شکل ۲.۳: مؤلفه‌های اشتغال‌پذیری از نظر پروفیسور یورک
۹۰	جدول ۲.۳: واژه‌های مرتبط با اشتغال‌پذیری
۹۲	شکل ۳.۳: بعضی از مؤلفه‌های سرمایه انسانی اشتغال‌پذیری
۹۷	جدول ۳.۳: شایستگی‌های ضروری برای اشتغال نسل بعد
۱۰۱	شکل ۵.۳: الگوی یادگیری مسئله - محور
۱۰۳	شکل ۶.۳: مهارت‌های مورد نیاز برای کار در آینده
۱۲۸	جدول ۴.۳: مهارت‌های اشتغال‌پذیری رشته ادبیات فارسی

۱۰ سرمایه انسانی اشتغال‌پذیری

- جدول ۱.۴: تعداد دانشجویان و فارغ‌التحصیلان رشته زبان و ادبیات فارسی در دوره بیست‌ساله (۴۸-۶۷) ۱۳۸
- نمودار ۱.۴: تعداد دانشجویان در حال تحصیل در رشته زبان و ادبیات فارسی در سه مقطع کارشناسی، ارشد و دکتری ۱۴۵
- نمودار ۲.۴: تعداد ثبت‌نام در رشته زبان و ادبیات فارسی در دو سطح کارشناسی و ارشد ۱۵۲
- نمودار ۳.۴: تعداد دانش‌آموختگان در رشته زبان و ادبیات فارسی در سه مقطع کارشناسی، ارشد و دکتری ۱۵۴
- نمودار ۴.۴: تعداد انباشتی دانش‌آموختگان در رشته زبان و ادبیات فارسی به تفکیک زن و مرد ۱۵۵
- جدول ۲.۴: ویژگی‌های نمونه دانش‌آموختگان آموزش عالی ۱۵۶
- جدول ۳.۴: مهارت‌های اشتغال‌پذیری ای که دانشکده‌های ادبیات توسعه می‌دهند ۱۵۸
- جدول ۴.۴: صلاحیت‌های موردنیاز برای انجام اولین شغل ۱۵۹
- جدول ۱.۵: دانش‌آموختگان رشته زبان و ادبیات فارسی در سال تحصیلی ۹۵-۹۶ ۱۶۷
- جدول ۲.۵: سطح مهارت‌های مختلف در دانش‌آموختگان ادبیات فارسی ۱۶۹
- جدول ۳.۵: مشکلات یافتن شغل توسط دانش‌آموختگان رشته ادبیات فارسی ۱۷۴
- جدول ۴.۵: فهرست شغل‌های مرتبط با رشته ادبیات فارسی ۱۷۷
- جدول ۵.۵: صناعی‌ای که فارغ‌التحصیلان رشته ادبیات فارسی در آن‌ها شاغل می‌شوند ۱۸۰
- جدول ۶.۵: شغل‌هایی که دانش‌آموختگان ادبیات فارسی در آن‌ها شاغل‌اند ۱۸۹
- شکل ۱.۶: عدم تطبیق بازار آموزش عالی و بازار کار ۲۱۴
- جدول ۱.۶: نسبت شاغلان به دانش‌آموختگان در گرایش‌های مختلف رشته زبان و ادبیات فارسی ۲۱۹
- جدول ۲.۶: نسبت شاغلان به دانش‌آموختگان رشته زبان و ادبیات فارسی در استان‌های مختلف ۲۲۰
- جدول ۳.۶: نسبت شاغلان به دانش‌آموختگان رشته آموزش ادبیات فارسی برحسب دانشگاه و سطح تحصیل ۲۲۴

فهرست شکل‌ها، جدول‌ها و نمودارها ۱۱

- جدول ۴.۶: نسبت شاغلان به دانش‌آموختگان رشته تربیت معلم زبان و ادبیات فارسی برحسب دانشگاه و سطح تحصیل ۲۲۵
- جدول ۵.۶: نسبت شاغلان به دانش‌آموختگان رشته دبیری ادبیات فارسی برحسب دانشگاه و سطح تحصیل ۲۲۶
- جدول ۶.۶: نسبت شاغلان به دانش‌آموختگان رشته زبان شناسی - آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان برحسب دانشگاه و سطح تحصیل ۲۲۷
- جدول ۷.۶: نسبت شاغلان به دانش‌آموختگان رشته زبان و ادبیات فارسی برحسب دانشگاه و سطح تحصیل ۲۲۹
- جدول ۸.۶: نسبت شاغلان به دانش‌آموختگان رشته زبان و ادبیات فارسی - ادبیات تطبیقی برحسب دانشگاه و سطح تحصیل ۲۳۹
- جدول ۹.۶: نسبت شاغلان به دانش‌آموختگان رشته زبان و ادبیات فارسی ادبیات تطبیقی - فارسی عربی برحسب دانشگاه و سطح تحصیل ۲۴۰
- جدول ۱۰.۶: نسبت شاغلان به دانش‌آموختگان رشته زبان و ادبیات فارسی - ادبیات داستانی برحسب دانشگاه و سطح تحصیل ۲۴۱
- جدول ۱۱.۶: نسبت شاغلان به دانش‌آموختگان رشته زبان و ادبیات فارسی - ادبیات عرفانی برحسب دانشگاه و سطح تحصیل ۲۴۲
- جدول ۱۲.۶: نسبت شاغلان به دانش‌آموختگان رشته زبان و ادبیات فارسی - ادبیات غنایی برحسب دانشگاه و سطح تحصیل ۲۴۳
- جدول ۱۳.۶: نسبت شاغلان به دانش‌آموختگان رشته زبان و ادبیات فارسی - ادبیات کودک و نوجوان برحسب دانشگاه و سطح تحصیل ۲۴۴
- جدول ۱۴.۶: نسبت شاغلان به دانش‌آموختگان رشته زبان و ادبیات فارسی - مقاومت و پایداری برحسب دانشگاه و سطح تحصیل ۲۴۵
- جدول ۱۵.۶: نسبت شاغلان به دانش‌آموختگان رشته زبان و ادبیات فارسی برحسب دانشگاه و سطح تحصیل ۲۴۷
- جدول ۱۶.۶: دلیل عدم استخدام دانش‌آموختگان رشته ادبیات فارسی ۲۴۹

۱۲ سرمایه انسانی اشتغال‌پذیری

۲۵۶	جدول ۷.۱: تعریف عملیاتی مؤلفه‌های اکوسیستم سرمایه انسانی فردی و متغیرهای تحقیق
۲۶۱	جدول ۷.۲: پایایی و روایی سازه
۲۶۴	جدول ۷.۳: ضرایب تبیین متغیرهای پنهان
۲۶۶	شکل ۷.۱: معنی‌داری ضرایب مستقیم مسیر در مدل ساختاری سرمایه انسانی
۲۶۸	جدول ۷.۴: نتیجه آزمون فرضیه‌های تحقیق
۲۷۵	جدول ۸.۱: تعداد دانش‌آموختگان از زبان و ادبیات فارسی (رشته‌ها، گرایش‌ها و مقاطع مختلف)
۲۷۸	جدول ۸.۲: بررسی پایایی پرسش‌نامه
۲۸۰	جدول ۸.۳: مشخصه‌های شخصیتی از نظر فارغ‌التحصیلان
۲۸۱	جدول ۸.۴: مشخصه‌های شخصیتی از نظر کارفرمایان
۲۸۳	جدول ۸.۵: دانش و بینش از نظر دانش‌آموختگان
۲۸۴	جدول ۸.۶: دانش و بینش از نظر کارفرمایان
۲۸۵	جدول ۸.۷: نگرش و گرایش فردی از نظر فارغ‌التحصیلان
۲۸۷	جدول ۸.۸: نگرش و گرایش فردی از نظر کارفرمایان
۲۸۸	جدول ۸.۹: توانش (مهارت‌های) ارتباطی از نظر فارغ‌التحصیلان
۲۹۰	جدول ۸.۱۰: توانش (مهارت‌های) ارتباطی از نظر کارفرمایان
۲۹۱	جدول ۸.۱۱: مهارت‌های مدیریتی و سازمان‌دهی از نظر فارغ‌التحصیلان
۲۹۳	جدول ۸.۱۲: مهارت‌های مدیریتی و سازمان‌دهی از نظر کارفرمایان
۲۹۴	جدول ۸.۱۳: مهارت‌های کار گروهی و فردی از نظر فارغ‌التحصیلان
۲۹۶	جدول ۸.۱۴: مهارت‌های کار گروهی و فردی از نظر کارفرمایان
۲۹۸	جدول ۸.۱۵: مهارت‌های عملیاتی از نظر فارغ‌التحصیلان
۳۰۰	جدول ۸.۱۶: مهارت‌های عملیاتی از نظر کارفرمایان
۳۰۱	جدول ۸.۱۷: سطح سرمایه انسانی اشتغال‌پذیر دانش‌آموختگان از نظر خودشان
۳۰۲	جدول ۸.۱۸: سطح سرمایه انسانی اشتغال‌پذیر از نظر کارفرمایان

فهرست شکل‌ها، جدول‌ها و نمودارها ۱۳

- جدول ۸. ۱۹: اختلاف میانگین نمرات دانش‌آموختگان و کارفرمایان به سرمایه‌انسانی اشتغال‌پذیر دانش‌آموختگان
۳۰۳
- جدول ۸. ۲۰: اختلاف میانگین نمرات دانش‌آموختگان و کارفرمایان به سرمایه‌انسانی اشتغال‌پذیر دانش‌آموختگان
۳۰۶
- جدول ۸. ۲۱: اختلاف میانگین نمرات دانش‌آموختگان و کارفرمایان به سرمایه‌انسانی اشتغال‌پذیر دانش‌آموختگان
۳۰۸
- شکل ۹. ۱: الگوی اکوسیستم زبان و ادبیات فارسی
۳۱۲
- جدول ۹. ۱: اختلاف نمره کارفرمایان از فارغ‌التحصیلان
۳۱۵
- جدول ۹. ۲: نیاز دانش‌آموختگان به افزایش سطح قابلیت‌ها
۳۱۶
- جدول ۹. ۳: سطح نیاز کارفرمایان به افزایش قابلیت‌های اشتغال
۳۱۷
- جدول ۹. ۴: سطح تطبیق عرضه و تقاضای سرمایه‌انسانی اشتغال‌پذیری
۳۱۸
- شکل ۹. ۲: اقدامات لازم برای توسعه اشتغال دانش‌آموختگان رشته ادبیات فارسی
۳۲۰
- جدول ۹. ۵: برنامه یادگیری برای توسعه دانش و بینش دانشجویان
۳۲۶
- جدول ۹. ۶: برنامه یادگیری برای توسعه نگرش و گرایش دانشجویان
۳۲۸
- جدول ۹. ۷: برنامه یادگیری برای توسعه توانش ارتباطی دانشجویان
۳۳۰
- جدول ۹. ۸: برنامه یادگیری برای توسعه توانش مدیریتی و سازمان‌دهی دانشجویان
۳۳۲
- جدول ۹. ۹: برنامه یادگیری برای توسعه توانش کارگروهی و فردی
۳۳۴
- جدول ۹. ۱۰: برنامه یادگیری برای توسعه توانش عملیاتی
۳۳۶

سخن پژوهشگاه

کتاب حاضر یکی از آثار برگرفته از طرح جامع اعتلای علوم انسانی معطوف به پیشرفت کشور است که اکنون به محضر ارباب معرفت تقدیم می‌گردد.

طرح جامع اعتلا مجموعه پروژه‌هایی به هم پیوسته و مسئله‌محور است که بر مبنای منشور پژوهشگاه در سال‌های اخیر مبنی بر درپیش گرفتن رهیافت بومی و کاربردی‌سازی علوم انسانی شکل گرفته و بر پایه خرد جمعی و تعاطی افکار خبرگان، نخست طی یک سال و نیم، از گذرگاه انجام فاز مطالعاتی و تدوین RFP عبور کرده سپس وارد اجرای طرح‌ها شده است.

این طرح کلان بر پایه این منطق شکل گرفت که برای بومی‌سازی و کاربردی‌سازی علوم انسانی لازم است سه مقوله مهم به صورت متمایز کاویده شوند و نهایتاً از همه طرح‌ها تلفیق صورت گیرد.

۱. مبانی و ریشه‌های علوم انسانی جدید ارزیابی و نقد شوند. (کارگروه مبانی)
۲. قلمرو و فرایند شکل‌گیری و سیر تاریخ ورود و استقرار این رشته‌ها در ایران نظر افکننده شود و نقد گردد. (کارگروه بازشناسی انتقادی و تاریخ)
۳. شیوه‌ها و مظاهر کار بست آن‌ها و تعامل این رشته‌ها با جامعه ایران در چرخه ارزیابی و تحلیل قرار گیرد. (کارگروه کار بست)

از گذرگاه این کندوکاوها، اتصال یا عدم پیوند آن با گنجینه‌های میراثی و تناسب یا تغایر احتمالی آن‌ها نسبت به نیازهای جامعه امروز روشن می‌شود. از سوی دیگر، این طرح‌ها با تکیه بر میراث‌های فرهنگ بومی و دینی و با پشتوانه

بهره‌گیری از مطالعات جهانی و ملی و به صورت شبکه برنامه محصول‌گرا و هم‌افزایانه شکل یافته‌اند و با رویکرد بین‌رشته‌ای و با مشارکت محققان توانای پژوهشگاه و صاحب‌نظران سرآمد سطح ملی تدوین شده‌اند.

امید می‌رود با انجام این طرح‌ها یکی از آرمان‌های انقلاب اسلامی مبنی بر استقلال فکری و رهنمودهای حضرت امام خمینی و مقام معظم رهبری در این باره پی‌جویی شود. طرح‌های اعتلا برای تحقق هدف یادشده با رویکرد ایجاد پیوند میان نظریه و عمل، می‌کوشد تا اثربخشی و سودمندی علوم انسانی را معطوف به پیشرفت کشور مبنی بر مؤلفه‌های بومی‌گرایی متعین نماید.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی در مسیر تحقق بخش‌هایی از اسناد بالادستی و پی‌جویی مأموریت ویژه هیئت‌امنا و با مساعدت سازمان برنامه و بودجه، طرح اعتلا را برای استقرار عینی شبکه نخبگانی علوم انسانی کشور طراحی کرده و به اجرا درآورده است.

پژوهشگاه به فضل الهی در نظر دارد به تدریج پس از انتشار مجلدات حاضر در این مرحله و هم‌زمان با متنوع‌سازی نشر محصولات طرح‌ها (از طریق گزارش‌های راهبردی، توصیه‌های سیاسی، گزارش‌های علمی ملی، بسته‌های خدمات تخصصی و مشاوره‌ای، جستارهای علمی و فنی، مقاله‌های علمی-پژوهشی، علمی-تخصصی، هم‌اندیشی‌های نخبگانی و سخنرانی‌های علمی و...) مابقی نتایج پژوهش‌ها را نیز به صورت کتاب آماده نشر سازد.

اصولاً یکی از شاخص‌های مهم که می‌تواند نشانه توفیق یک نهاد پژوهشی، به‌ویژه در قلمرو علوم انسانی باشد، اجرای طرح‌های شاخص، هم‌گرا، مسئله‌مند و ناظر به چالش‌های اجتماعی و اثرگذار در عرصه سیاست‌گذاری‌هاست که بتواند در شرایط کنونی در حقیقت مؤسسه پژوهشی را به جرگه نسل چهارم نهاد‌های علمی وارد سازد. تعریف و اجرای

طرح اعتلا به همین منظور در مسیر تحقق قسمتی از چشم‌انداز و مأموریت روشن پژوهشگاه، مندرج در برنامه توسعه راهبردی آن، به‌شمار می‌آید که برای نخستین بار در تاریخ پژوهشگاه برنامه توسعه تعریف و اجرا شده است و بخشی از دستاوردهای آن کتاب‌های مجموعه طرح‌های اعتلای علوم انسانی است.

در فرایند تعریف و اجرای طرح جامع اعتلا، به لطف الهی، فرصت ارتقای کیفیت علمی طرح‌ها و توانمندسازی و تقویت زیرساخت‌ها در پژوهشگاه دوچندان شده است، چنان‌که طی این سال‌ها و به موازات اجرای این طرح کلان، مشارکت بالنده تعداد کثیری از اعضای محترم هیئت علمی در اجرای طرح مذکور و رسیدن تولید سرانه علم به رشد بیش از دو برابری و رشد بیش از پنج برابری نقد متون دانشگاهی و رشد فزاینده تولید و نشر مقالات و جستارهای انتقادی و انتشار فصل‌نامه‌های با کیفیت پژوهشی، برنده شدن سه سال پیاپی در جشنواره نقد سال و برگزیده شدن مکرر در جشنواره بین‌المللی فارابی و ده‌ها جشنواره ملی دیگر، صعود بیش از چهارصد پله‌ای پرتال در رده‌بندی جهانی الکسا، تأسیس قطب علمی، ارائه نظریه علوم انسانی در سطح ملی و رشد چشمگیر فعالیت‌های حوزه ترویجی‌سازی علم و تحقق شبکه نخبگانی سه‌هزار نفره متشکل از استادان صاحب‌نظر از سراسر کشور، شواهدی از این ظرفیت‌سازی و ارتقای توانمندی به‌شمار می‌آید.

بدیهی است با همه مزیت‌های این مجموعه طرح‌ها و آثار، بخش‌هایی از این کتاب‌ها خالی از خلل و عاری از کاستی نباشد، یقیناً اهل نظر با نقد ناصحانه و راهنمایی‌های راهگشای ایجابی خود پژوهشگاه را برای قوام و مایه‌وری بیشتر این آثار در چاپ‌های بعدی مدد خواهند رساند.

در پایان، ضمن سپاسگزاری به درگاه حق تعالی و ابراز مسرت از پی‌جویی دغدغه استاد زنده‌یاد دکتر صادق آینه‌وند (ره) در منشور ایشان مبنی بر

«اتصال به ریشه انطباق با زمان» یادآور می‌شود این مجموعه مرهون حمایت وزیران محترم جناب دکتر فرجی‌دانا، دکتر فرهادی و دکتر غلامی و اعضای محترم هیئت محترم امنای سازمان برنامه و بودجه و نمایندگان محترم ذی‌ربط مجلس شورای اسلامی از یک سو و اهتمام همه همکاران طرح جامع اعتلا، شامل اعضای محترم شورای پژوهشی پژوهشگاه، کمیته علمی طرح اعتلا، جانشین رئیس و رئیس دبیرخانه طرح اعتلا، مجریان محترم طرح‌ها، مدیران کارگروه‌ها، شورای مشاوران، اعضای محترم کارگروه‌های تخصصی و کلیه محققان و ناظران علمی و داوران طرح‌های پژوهشی و کارشناسان از سوی دیگر است. لذا سزاوار به نظر می‌رسد سپاسگزار همه آنان باشیم؛ به ویژه جناب آقای دکتر سیدمحمد رضا امیری طهرانی‌زاده، سرکار خانم دکتر طاهره کمالی‌زاده، جناب آقای دکتر یحیی فوزی، جناب آقای دکتر علیرضا ملایی توانی، جناب آقای دکتر مهدی معین‌زاده، جناب آقای دکتر عبدالرحمن حسینی فر، جناب آقای دکتر حمید تنکابنی، جناب آقای مهندس فرامرز حق‌شناس، جناب آقای دکتر فرهاد زیویار، جناب آقای دکتر عباس خلجی، جناب آقای دکتر عبدالله قنبرلو، جناب آقای دکتر سیدمحمد رحیم ربانی‌زاده، جناب آقای دکتر سیدسجاد علم‌الهدی، جناب آقای دکتر سیدمحسن علوی‌پور، جناب آقای محمدعلی مینایی، جناب آقای بهرنگ ذوالفقاری و تمامی اعضای محترم شورای دبیرخانه و مشاوران و کارشناسان محترم طرح. همچنین باید از جناب آقای دکتر یدالله رفیعی مدیر محترم نشر و همه همکاران گرامی ایشان در انتشارات پژوهشگاه تشکر کنیم. اگرچه بزرگان و مفاخر و اعضای معزز هیئت علمی فراوان دیگری در بخش‌های گوناگون و در مراحل مختلف مدرسان بودند که ذکر نام این شخصیت‌ها و محققان، که بیش از صد تن را شامل می‌شود، متأسفانه در این مجال اندک میسر نیست.

امید می‌رود به لطف خداوند این حرکت فرخنده پژوهشی و علمی بتواند ضمن تقویت اثربخشی علوم انسانی و پیوند پژوهش و اجرا در کشور، راهگشای بهره‌برداری بیشتر از ظرفیت‌های علوم انسانی به‌شمار آید و انتشار مجلدات بعدی گزارش‌های طرح اعتلا گامی در مسیر پیشرفت و بالندگی ایران اسلامی باشد.

حسینعلی قبادی

رئیس پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

و

رئیس طرح اعتلای علوم انسانی معطوف به پیشرفت کشور

مقدمه

طبق نظریه اقتصاد خرد آموزش عالی (انتظاری، ۱۳۹۴)، تحصیل در دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی و کسب خدمات آموزش عالی سرمایه‌گذاری در «سرمایه انسانی پیشرفته» است. افراد طبق علاقه خود، برای دستیابی به حداکثر مطلوبیت در دوران زندگی، اقدام به تحصیل در رشته خاصی از دانش در دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی می‌کنند. از این رو، اشتغال کامل، پایدار، اثربخش و ثمربخش دانش‌آموختگان آموزش عالی در نظام اقتصادی هم برای خود آن‌ها هم برای مؤسسات اقتصادی و هم برای توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی فوق‌العاده مهم است. این مهم زمانی حاصل می‌شود که اولاً هماهنگی کامل کمی و کیفی بین عرضه و تقاضای آموزش عالی در بازار خدمات آموزش عالی در رشته‌های دانش صورت پذیرد؛ ثانیاً تعادل کاملی بین عرضه و تقاضای نیروی کار در بازار کار دانش‌آموختگان رشته یادشده به وجود آید و ثالثاً دو بازار خدمات آموزش عالی و نیروی کار دانش‌آموختگان هماهنگ شوند.

دو مسئله نظری و عملی در این رابطه وجود دارد. از لحاظ نظری، به دلیل زمان‌بر بودن کسب سرمایه انسانی و ناهم‌زمان بودن آن با عرضه سرمایه انسانی در بازار کار، این دو بازار به سختی بایکدیگر هماهنگ می‌شوند و دخالت دولت ضروری است. از لحاظ عملی، که بیشتر از ماهیت دو بازار ناشی می‌شود، متأسفانه به دلیل عدم وجود بازخوردهای مناسب از نیازهای اقتصادی

(فعالیت‌ها و شغل‌ها) به محتوای رشته‌های تحصیلی و برنامه‌های آموزشی در دانشگاه‌ها و عدم توجه دانشگاه‌ها به نیازها در بازار کار، این هماهنگی (به خصوص در اقتصاد ایران) به طور خودکار حاصل نمی‌شود. دولت نیز دخالت شایسته‌ای نکرده و نمی‌کند. بنابراین، علاوه بر وجود بیکاری بالا در بین دانش‌آموختگان، عدم تطبیق زیادی بین مهارت دانش‌آموختگان و مهارت موردنیاز فعالیت‌ها و شغل‌های مربوط به وجود آمده است.

یکی از این رشته‌های مهم و کلیدی دانش در نظام آموزش عالی ایران رشته ادبیات فارسی است. در این رشته نیز عدم تعادل، عدم هماهنگی و عدم تطبیق در سرمایه انسانی وجود دارد. به نظر می‌رسد در ایران نه دانشگاه‌ها (به عنوان عرضه‌کنندگان آموزش عالی)، نه دانش‌آموختگان رشته ادبیات فارسی (به عنوان تقاضاکنندگان آموزش عالی و عرضه‌کنندگان سرمایه انسانی و نیروی کار)، نه کارفرمایان (به عنوان تقاضاکنندگان سرمایه انسانی و نیروی کار) و نه سیاست‌گذاران اقتصاد آموزش عالی اطلاعات، دانش و آگاهی لازم از کمیت و کیفیت عرضه و تقاضای آموزش عالی و نیروی کار ادبیات فارسی را ندارند و اساساً توجهی به آن نمی‌کنند.

از این رو، ایجاد هماهنگی میان عرضه و تقاضای آموزش عالی در رشته ادبیات فارسی، ایجاد تعادل در عرضه و تقاضای نیروی کار دانش‌آموختگان ادبیات فارسی و هماهنگی بین دو بازار آموزش عالی و بازار کار دانش‌آموختگان در درجه نخست مستلزم آزادسازی نظام اقتصادی و سپس تولید و انباشت اطلاعات و دانش در این رابطه است.

بنابراین، هدف کلی کتاب حاضر تحلیل سرمایه انسانی اشتغال‌پذیری است که با سه هدف جزئی دنبال می‌شود: ۱. بررسی و توسعه مبانی نظریه سرمایه انسانی؛ ۲. بررسی و تحلیل کمیت و کیفیت عرضه و تقاضای آموزش عالی (محتویات برنامه‌های درسی، آموزشی و مبانی فکری رشته ادبیات

فارسی)؛ ۳. بررسی و تحلیل کمیت و کیفیت عرضه و تقاضای نیروی انسانی ادبیات فارسی و ۴. تحلیل هماهنگی دو بازار خدمات آموزش عالی و بازار کار دانش‌آموختگان رشته ادبیات فارسی است.

برای پیگیری اهداف یادشده از داده‌های میدانی و اسنادی در چهارچوب یک روش تحقیق آمیخته (کیفی و کمی) استفاده شده است. از تحقیق کیفی برای استخراج و ارزیابی مهارت‌های اشتغال‌پذیری در رشته ادبیات فارسی استفاده کردیم. از تحقیق کمی نیز برای تحلیل محتوای سرمایه انسانی و تعیین سطح عرضه و تقاضای سرمایه انسانی و تعیین شکاف آن‌ها در این رشته بهره جستیم.

مطالب کتاب در سه بخش و نه فصل سازمان یافته است. فصول اول و آخر فرابخشی هستند. در فصل مباحث طرح‌نامه پژوهش ارائه شده است و فصل آخر نیز به جمع‌بندی، نتیجه‌گیری و پیشنهادها می‌پردازد. بخش اول شامل دو فصل دوم و سوم است. در فصل دوم، مبانی نظری سرمایه انسانی بررسی، مفهوم سرمایه انسانی بازتعریف و مؤلفه‌های بنیادی آن شناسایی شده‌اند. در فصل سوم نیز مفاهیم اشتغال‌پذیری و «سرمایه انسانی اشتغال‌پذیری» به عنوان نوع خاصی از سرمایه انسانی پیشرفته تعریف شده و از جنبه‌ها و ابعاد مختلف تحلیل شده‌اند. بخش دوم مشتمل بر سه فصل است. در این بخش، بازار خدمات آموزش عالی در رشته ادبیات فارسی، بازار نیروی کار دانش‌آموختگان رشته ادبیات فارسی و تعامل این دو بازار به ترتیب در سه فصل بعدی تحلیل شده است. بخش سوم، که فصول هفتم و هشتم کتاب را دربرمی‌گیرد، به تحلیل‌های تجربی سرمایه انسانی دانش‌آموختگان ادبیات فارسی و مقایسه عرضه و تقاضای سرمایه انسانی اشتغال‌پذیری می‌پردازد. در فصل هفتم، رابطه ساختار مؤلفه سرمایه انسانی دانش‌آموختگان رشته ادبیات فارسی تحلیل شده است. در فصل هشتم، عرضه و تقاضای مؤلفه‌های متنوع سرمایه انسانی

دانش‌آموختگان رشته ادبیات فارسی بررسی و مقایسه شده و شکاف بین مؤلفه‌های مختلف سرمایه انسانی دانش‌آموختگان ادبیات فارسی تعیین شده است.

در این کتاب، رشته ادبیات فارسی به طور عام و به عنوان گروه تحصیلی در نظر گرفته شده است که شامل تمام سطوح و گرایش‌های زبان و ادبیات فارسی می‌شود. مطالب کتاب به ترتیب می‌تواند برای سیاست‌گذاران اشتغال و توسعه سرمایه انسانی، محققان اقتصادی و دانشجویان علوم اقتصادی مفید باشد.

یعقوب انتظاری

بهمن ۱۳۹۹

فصل اول

کلیات

۱.۱ مقدمه

با توجه به این که کتاب حاضر یک کتاب پژوهشی است، در این فصل مؤلفه‌های متداول و متنوع یک کار علمی و فعالیت پژوهشی به ترتیب مطرح می‌شوند. بنابراین، در ادامه، ابتدا مسئله بیکاری دانش‌آموختگان رشته ادبیات فارسی و اشتغال آن‌ها در شغل‌ها و فعالیت‌های مناسب بیان می‌شود، سپس به سؤالات و اهداف پژوهش اشاره می‌شود و در نهایت روش و پیشینه پژوهش ارائه می‌گردد.

۲.۱ مسئله اشتغال دانش‌آموختگان آموزش عالی

با توجه به هدف کتاب، در اینجا مسئله اشتغال دانش‌آموختگان آموزش عالی به طور عام و خاص دانش‌آموختگان رشته ادبیات فارسی مطرح می‌شود.

۲.۱.۱ مسئله عام اشتغال دانش‌آموختگان آموزش عالی

داده‌های نمونه‌گیری مرکز آمار ایران از نیروی کار^۱ در سال ۱۳۹۷ نشان می‌دهد که در ایران ۲۰/۳ درصد از جمعیت فعال با مدرک کاردانی، ۲۵/۵ درصد جمعیت فعال با مدرک کارشناسی و ۱۸/۱ درصد جمعیت فعال با مدرک کارشناسی ارشد بیکار هستند. علاوه بر آن، عدم تطبیق رشته، یا فعالیت ورشته با شغل در

۱. وب‌گاه مرکز آمار ایران، جدول‌های طرح آمارگیری از نیروی کار سال ۱۳۹۷.